

rolę, jaką odgrywa w organizacji przestrzeni a także poznać wkład, który wnoszą geografowie francuscy w tę wiedzę.

Dr Elżbieta Dziegieć
Zakład Geografii Miast i Turyzmu
Instytutu Geografii Ekonomicznej
i Organizacji Przestrzeni
Uniwersytetu Łódzkiego
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
10 czerwca 1985 r.

STEPHEN L. J. SMITH, 1983, *RECREATION GEOGRAPHY*,
LONGMAN GROUP LTD., LONDON — NEW YORK, S. 220

W ramach serii wydawniczej „Themes in resource management” publikowanej pod kierunkiem prof. Bruce Marshalla z Uniwersytetu Waterloo (Ontario, Kanada) ukazała się w roku 1983 interesująca i wartościowa praca S. L. J. Smitha *Geografia rekreacji*.

Autor, profesor Uniwersytetu Waterloo, jest znanym specjalistą w dziedzinie geografii rekreacji, naczelnym redaktorem „Recreation Research Review”, pisma o zasięgu międzynarodowym. Głównym przedmiotem jego zainteresowań są problemy teoretyczno-metodyczne i w tym zakresie posiada on znaczący dorobek.

Recenzowana książka stanowi właściwie przegląd metod i technik przydatnych geografom w badaniach nad rekreacją. W tym miejscu chciałbym zwrócić uwagę Czytelnika na dwie sprawy: doboru metod i sposobu ich prezentacji oraz zakresu, w jakim autor używa terminu „rekreacja”.

W pierwszym przypadku rzuca się w oczy swobodne korzystanie z dorobku światowego, co jest raczej ewenementem w literaturze amerykańskiej. Autor koncentrując się przede wszystkim na osiągnięciach północnoamerykańskich prezentuje i omawia krytycznie propozycje metodyczne z innych krajów w tym również socjalistycznych (głównie Związku Radzieckiego, Czechosłowacji, Polski, NRD, Bułgarii i Jugosławii). Szeroka znajomość literatury światowej, ograniczona jedynie barierą językową (autor omawia tylko prace opublikowane po angielsku lub niemiecku), pozwoliły S. L. J. Smithowi ująć problemy metodyczne bardziej wszechstronnie, dzięki czemu wysuwane przezeń propozycje mają szerszy, ponadregionalny wymiar.

Druga sprawa dotyczy stosowanego przez S. L. J. Smitha zakresu

pojęcia „rekreacja”. Termin ten używany jest przez autora w bardzo szerokim znaczeniu, gdyż obejmuje w zasadzie wszelkie formy relaksacji i wypoczynku, jeśli tylko są one realizowane poza miejscem stałego zamieszkania. Autor z równą uwagą traktuje wypoczynek aktywny i pasywny na świeżym powietrzu, jak i oglądanie telewizji, filmów, korzystanie z bibliotek, udział w koncertach itp., przy czym nie ocenia konsekwencji zdrowotnych, kulturotwórczych, czy też poznawczych poszczególnych form wypoczynku, ale koncentruje się na roli tych form w wykorzystywaniu czasu wolnego. Tego rodzaju ujęcie jest — w moim przekonaniu — co najmniej dyskusyjne, pomija bowiem rzeczywisty cel wypoczynku.

Po tych kilku uwagach wstępnych przejdę do szczegółowego omówienia recenzowanej książki.

Charakteryzuje się ona dosyć oryginalnym sposobem ujęcia, wyrażającym się w niespójności sąsiadujących rozdziałów. Autor zajmuje się w zasadzie dwoma grupami zagadnień: prezentacją metod i technik służących organizowaniu przestrzeni wypoczynku i wykorzystywaniu zasobów rekreacyjnych przez tę przestrzeń oferowanych oraz omówieniem metod i technik służących badaniom ruchu turystyczno-rekreacyjnego. Każde z tych zagadnień jest ujmowane jakby w czterech płaszczyznach: opisowej, wyjaśniającej, prognostycznej i normatywnej, przy czym płaszczyzny te, a nie problem, stanowią wyróżniki poszczególnych rozdziałów. W rezultacie czytelnik zainteresowany np. propozycjami metodycznymi dotyczącymi oceny zasobów rekreacyjnych powinien zapoznać się z rozdziałami: pierwszym, trzecim, piątym i siódmym, jeśli natomiast zajmuje go ruch turystyczny — to z rozdziałami parzystymi: drugim, czwartym, szóstym i ósmym. Czy przyjęty przez autora system prezentacji materiału jest dobry, czy zły, pozostawiam ocenie Czytelników. W każdym razie odbiega on od tego, do czego już przywykliśmy.

Ponieważ szczegółowe omówienie kilkuset propozycji metodyczno-technicznych zawartych w recenzowanej książce wymagałoby co najmniej wielostronicowego artykułu, chcąc zaznajomić Czytelnika przede wszystkim z koncepcją autora, ograniczę się do scharakteryzowania rozdziałów parzystych, zawierających metody stosowane w badaniach ruchu turystyczno-rekreacyjnego.

W rozdziale drugim zatytułowanym „Opisowe badania podróży” autor koncentruje się na trzech grupach zagadnień: węzłach, tj. miejscach emisji i recepcji ruchu podróżniczego, drogach łączących te węzły i sposobem przemieszczania się turystów po tych drogach. Jeśli chodzi o węzły, to autor dzieli je na wysyłające i przyjmujące, zwracając równocześnie uwagę na różne w różnych krajach ujmowanie kategorii osoby podróżującej („turysta” versus „przyjezdny”). Obraz (*pattern*) podró-

ży jest funkcją koakcji szeregu zmiennych, takich jak: społeczno-ekonomiczne uwarunkowania, sposób poruszania się, pokonywanie odległości, koszty związane z podróżą, liczba współuczestników, czas podróży itp., przy czym autor podaje sposoby generalizacji oraz estymacji tych zmiennych pozwalające na całościowe ujmowanie problemu. Przedstawione rozwiązania metodyczne, częściowo nowe, a częściowo wzięte z literatury, zostały poparte interesującymi przykładami.

Rozdział czwarty „Wyjaśniające badania podróży” jest prawie w całości poświęcony metodom badań nacisku i przyciągania rekreacyjnego oraz związkom, jakie między tymi zjawiskami zachodzą. Autor zwraca szczególną uwagę na czynniki wywołujące nacisk rekreacyjny, głównie jednak na motywacje (psychologiczne, poznawcze, kulturowe, społeczno-ekonomiczne itp.), a w nieco mniejszym zaś stopniu na przyciągającą siłę oferowanych usług. Szczególnie ciekawe są podrozdziały omawiające rolę wyobrażeń o nieznanym obiekcie jako czynnika stymulującym nacisk. Równie interesujący jest podrozdział omawiający zachowanie się (behawior) podróżujących, które z geograficznego punktu widzenia wyraża się w zmianach preferencji określonych sposobów podróżowania oraz określonych tras i miejsc docelowych.

W rozdziale szóstym „Predykcyjne badania ruchu”, najciekawszym pod względem metodycznym, S. L. J. Smith po przedstawieniu dynamicznego modelu kluczowych elementów (zmiennych) opracowanego przez R. I. Wolfa omawia szczegółowo zakres przydatności w badaniach nad ruchem rekreacyjnym takich ujęć, jak: analiza trendów, modele przepływów, zdarzających się sposobności (intervening opportunities models), dając równocześnie bardzo ciekawe wskazówki metodyczne, pozwalające na uniknięcie błędów przy konstruowaniu modeli nowych czy też dostosowywaniu istniejących do potrzeb geografii rekreacji.

Przy omawianiu metod badania ruchu turystycznego autor nie ustrzegł się powtórzeń. Na przykład model grawitacji jest omawiany zarówno w rozdziale drugim, jak i szóstym, stosowność teorii lokalizacji J. H. Thunena jest charakteryzowana tak w rozdziale trzecim, jak i piątym itp. Tego rodzaju powtórzenia były zresztą nie do uniknięcia przy założonej a priori konstrukcji pracy.

Należy wreszcie wspomnieć o rozdziale ostatnim, zatytułowanym „Wnioski”, który w zasadniczy sposób odbiega od całości pracy. Treścią jego są bowiem filozoficzne rozważania nad rolą pozytywizmu logicznego i fenomenologii w badaniach geograficzno-turystycznych oraz nad perspektywami rozwoju tego kierunku badań. Autor stoi na stanowisku multidyscyplinarności geografii rekreacji, która wykracza poza granice geografii ekonomicznej włączając w strefę swoich zainteresowań również elementy przyrody, kultury, a nade wszystko socjologii,

psychologii i antropologii społecznej. Tezę tę ilustruje „drzewem” geografii rekreacji.

Na zakończenie pragnę podkreślić, iż S. L. J. Smith książką swą wypełnił lukę jaka istniała w literaturze przedmiotu, która powstała w wyniku partykularyzmu metodycznego i gałęziowego. Dopiero krytyczna analiza ujęć i metod stosowanych w badaniach geograficzno-rekreacyjnych w różnych ośrodkach pozwoliła na ocenę dotychczasowego aparatu metodologicznego, ujawnienie zarówno jego przydatności, jak i niedostatków. Jest to więc książka bardzo cenna, tym cenniejsza, iż zawarte w niej propozycje mają bezpośrednie implikacje praktyczne.

Doc. dr habil. Alicja Krzymowska-Kostrowicka
Instytut Geografii Społeczno-
-Ekonomicznej i Regionalnej
Uniwersytetu Warszawskiego
Krakowskie Przedmieście 30
00-927 Warszawa

Wpłynęło:
10 czerwca 1985 r.

L. S. FILIPPOWICZ, 1983, *KARTOGRAFICZESKOJE MODIELIRO-
WANIE TIERRITORIALNYCH RIEKRIEACYONNYCH SISTIEM*, IZD.
NAUKA, MOSKWA

W ostatnim czasie coraz liczniej w literaturze geograficznej ukazują się prace poświęcone modelowaniu kartograficznemu, rozumianemu jako zespół operacji z mapami, nastawionych na pozyskanie z nich nowej informacji. Podejście takie prowadzi do reorientacji procesu badawczego i nadania mapie roli środka w badaniach, a nie wykorzystywania jej tradycyjnie jedynie dla ilustracji uzyskanych efektów badawczych.

Tym właśnie problemom, rozpatrywanym na gruncie geografii rekreacyjnej, poświęcona jest, składająca się z trzech części, praca L. S. Filippowicz. Jednocześnie jest to kolejna publikacja, którą uznać można za kontynuację i rozwinięcie, sformułowanej w połowie lat siedemdziesiątych przez zespół pod kierunkiem W. S. Preobrażeńskiego, koncepcji Terytorialnego Systemu Rekreacyjnego (TSR).

W pierwszej części pracy, zatytułowanej „Stan kartografowania rekreacyjnego”, autorka po omówieniu specyfiki tego kartografowania przeprowadziła analizę i typologię istniejących map rekreacyjnych, wyróżniając ich grupy tematyczne i rozpatrując częstość ich występowania w literaturze przedmiotu. Omówiła także cechy TSR i istniejące